

EDITORIÁL

Literatúra je priestor, do ktorého sa človek od nepamäti usiluje premietnuť jedinečnosť svojho bytia, úvahy o zmysle života, s ním spojené najvnútornejšie emócie a napokon i nádej v lepšiu, spravodlivejšiu prítomnosť a budúcnosť. Literárna tvorba dáva výraz ľudským predstavám a túžbam, z ktorých mnohé sa rodia z napätia medzi zjavnou či skrytou potrebou transcendentnej skúsenosti a uvedomovaním si seba samého. Pozorujeme to v staršej literatúre, ale aj v súčasnosti, keď zaznamenávame oživený záujem človeka o duchovno, a to v rozmanitých podobách.

Do vzťahu medzi literatúrou a náboženstvom sa tak hmatateľne premieta hľadanie a utváranie osobnej identity, no v prípade hlbokých národných tradícií, resp. literárnych diel s prenikavým ideovo-estetickým stvárnením aj identity kultúrnej. Dynamika a živý charakter tejto osobitej koexistencie a podnety, ktoré z nej obojsmerne plynú, sú teda nesporné a z hľadiska literárnovedného uvažovania ich zreteľne badáme predovšetkým v rovine tém a žánrov. Náboženské myslenie v minulosti ovplyvňovalo i nahliadanie na literatúru, a naopak, literárna veda v 20. storočí prispela k vytvoreniu nových prístupov napríklad k interpretácii Svätého písma.

Z veľkého množstva možných spôsobov nahliadania na tému vzťahu náboženstva a literatúry sme sa v tomto čísle rozhodli pre reflexiu jej umeleckej konkretizácie v náboženskej skúsenosti. Náboženská skúsenosť je pojem, ktorý sa v 20. storočí stal predmetom rozsiahlych úvah najmä v súvislosti s jazykom. Logickí pozitivistí napríklad pokladali jazyk za zmysluplný len potiaľ, pokiaľ sa zakladal na skúsenosti fyzického sveta. Keďže náboženský jazyk sa s takouto skúsenosťou spojiť nedal, bol pre nich nezmyselný. Iným sa náboženské tvrdenia síce javili zmysluplné, ale konštatovali, že ich nemožno hodnotiť ani ako pravdivé, ani ako nepravdivé. Náboženská skúsenosť sa totiž pohybuje za hranicami jazyka a je tak vo svojej podstate neopísateľná.

Aj literatúra sa spolieha na nevyvovedateľnosť. Podobne ako náboženský jazyk, ani ten literárny nemôžeme merať kritériami pravdivosti alebo nepravdivosti, ktoré aplikujeme na bežný jazyk. Vychádzajúc z týchto premís, našim cieľom bolo zamyslieť sa nad nasledujúcimi otázkami: Akým jazykom hovoria literárne diela o náboženskej skúsenosti? Aký je vzťah medzi náboženskou skúsenosťou a literárnou skúsenosťou? Aká je poetika autorov tematizujúcich náboženskú skúsenosť?

Súbor štúdií v tomto čísle reflektuje tému náboženskej skúsenosti v literatúre rôznorodo, ako to prislúcha literárnovednej metodológii: mnohé texty majú charakter minucióznej analýzy vybraných diel v užšom či širšom literárnohistorickom kontexte, niektoré dokonca s komparatívnym presahom, v iných sledujeme tendenciu k akejsi vyššej kultúrno-literárnej syntéze. Všetky sa však usilujú poodhaliť motiváciu, charakter a umelecké podoby utvárania náboženskej skúsenosti v literatúre. Tematický blok sa vyznačuje interdisciplinárnymi prienikmi a vhladmi. So zreteľom na uvedené atribúty dúfame, že sa nám podarilo aspoň pootvoriť priestor, ktorý charakterizuje vzťah literatúry a náboženstva, a poukázať na možnosti rôznych prístupov k vybranej problematike predovšetkým s ohľadom na význam a zmysel takto orientovaného výskumu v slovenskom i svetovom kontexte.

Magda Kučerková & Róbert Gáfrik